

ლიანა მენაბდიშვილი,

შოთა რუსთაველის თეატრისა და კინოს
სახელმწიფო უნივერსიტეტის სადოქტორო პროგრამის
– ხელოვნებათმცოდნეობითი კვლევები – კინომცოდნეობა
(„მსოფლიო კინოს ისტორია“) დოქტორანტი,
ხელმძღვანელი: ხელოვნებათმცოდნეობის დოქტორი,
პროფესორი, ზვიად დოლიძე

ბონებისა და ბრძოლის ბრძოლა და „სიკვდილი ვენეციაში“

*საკვანძო სიტყვები: კინო, ლიტერატურა, გონება, გრძნობა, მანი,
ვისკონტი*

რაც უნდა მშვიდი და მომხიბვლელი იყოს ცხოვრება, რაც უნდა აუტანელი და გაუსაძლისი იყოს არსებობა, ორივე შემთხვევაში დგება დრო, როდესაც გვიწევს დასასრულის წინაშე წარდგომა – სიცოცხლე ცოცხალი ორგანიზმისათვის მუდმივობაში არ არსებობს, ყველა სულდგმული მოკვდავია. სწორედ ეს გარდაუვლობა ხდის სიცოცხლეს მიმზიდველსა და სასურველს, ეს განაპირობებს ყველანაირ გრძნობას, ბრძოლას, ისტორიას, სვლას, კარგად თუ ცუდად, სიკეთითა თუ ბოროტებით, მარცხითა თუ გამარჯვებით, ლამაზად თუ გონჯად, სიმართლითა თუ სიცრუით, მაგრამ სვლას!

ადამიანი, ჰომო საპიენსიდან ჰომო მორალისამდე, საკუთარ თავში აღმოჩენილმა მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების სურვილმა აღამაღლა და ასე გაჩნდა სახვითი, მუსიკალური, ლიტერატურული, თეატრალური შედეგები, რომელთა სრულყოფამაც დაბადა ხელოვნების ახალი დარგი – კინო. დაიბადა და ისე კეკლუცად მოახდინა სიტყვის, პალიტრის, ბგერის დინამიკის სინთეზი საკუთარ აზროვნებაში, გააჩინა კინოენა და სწრაფი ტემპით დაიმკვიდრა ღირსეული ადგილი ხელოვნების უძველეს დარგებს შორის.

რას გადმოსცემდა და გადმოსცემს ადამიანი ხელოვნების ნებისმიერი დარგის ქმნილებაში? იმას, რასაც აღიქვამს და რა შეგრძნებებსაც ეს აღქმა განაპირობებს; ქმნილებას აძლევს საკუთარი თვალსაწიერისათვის მისაღებ ფერს, ტონალობას, მოძრაობის დინამიკასა და სულიერებას.

მსოფლიო ისტორიის ბოლო ორმა წელმა, იმ საშინელებაში, რომელმაც სრულიად დედამიწა მოიცვა, მწვანე პლანეტაზე მცხოვრები მოაზროვნე გონი კიდევ ერთხელ დააფიქრა იმაზე, თუ რა არის ადამიანის ამქვეყნად მოვლინების დანიშნულება და ცხოვრების არსის როგორი და რომელი მიმართულებაა საძიებელი, მორალურ-რელიგიური რომელი სენტენციებია მისაღები და გასავითარებელი და რომელი ფასეულობა შთანთქა ტექნიკურმა და კულტურულმა რევოლუციებმა.

თომას მანის 1912 წელს გამოქვეყნებულ ნოველაში, „სიკვდილი ვენეციაში“ ასახული დრო, მასში გადმოცემული პრობლემატიკა და 1971 წელს ეკრანებზე გამოსული, ლუკინო ვისკონტის ამავე სახელწოდების ფილმი, „ხელოვნების დიდებული ნაწარმოები, მალერის ერთ-ერთ კომპოზიციას რომ ჰგავს“¹, გასაოცარი სიმძაფრით ეხმიანებიან დღევანდელობას.

სიცოცხლის წარმავლობაში ცხოვრების არსის სიღრმისეული გააზრება; პირადი თავისუფლების ხარისხის განსაზღვრა გარემომცველი რეალობის გათვალისწინებით; გრძნობათა სიშიშვლე თუ ჰომო მორალისის ლაგამამოდებული შეზღუდულობა; ადამიანის ამქვეყნად მოვლინების დანიშნულების მუდმივობაში გადასული ძიება და სწრაფვა ზნესრულობისაკენ; კაცობრიობის მიერვე ნაფიქრ-შემუშავებულ-მიღებული კანონების უზენაესობა თუ ამ მარწუხებიდან თავის დახსნა აბსოლუტური სიკეთით; ზნეობრივი სისადავე თუ გრძნობათა ქარიშხალს გაუაზრებლად გადავლება და მანკიერებასთან ზიარება; რელიგიურ დოგმათა თვინიერ არსებობა და ცხოვრებისეული სიამეებით თრობა თუ მცნებათა მორჩილება; მუდმივ დაპირისპირებებში, ომებში, პანდემიებში გამოწრთობილი ნებისყოფის მართვა თუ აბულიური აპათია... ყველა ამ და სხვა კითხვებზე აფიქრებენ ავტორები თავიანთ გმირებს. პასუხთა ძიებაში კი მკითხველის თუ მაყურებლის გააზრებულ ჩართვასაც ითხოვენ, რათა ავტორთა მიერ შემოთავაზებულმა მაგალითებმა სწორ პასუხებამდე მიგვიყვანოს, პასუხთა სხვადასხვაობა კი მაინც ინდივიდზე, მის სოციალურ-მორალურ-რელიგიურ ღირებულებებზეა დამოკიდებული. აზრთა სხვადასხვაობის შეჯერებამ იქნებ მოგვცეს რეალური მიმართულება: მანისა და ვისკონტის შემთხვევაში – როგორი უნდა იყოს XX საუკუნის, ჩვენს შემთხვევაში – XXI საუკუნის, ადამიანი.

¹Hughes, Cinema Italiano, 2011, p. 141.

XX საუკუნის ბოლო ორმოცმა და XXI საუკუნის პირველმა ოცმა წელმა აჩვენა, რომ ადამიანის გონი რასაც გაიფიქრებს, რასაც ყველაზე აბსურდულ ფანტაზიაში დაუშვებს, ყველაფერი განსხეულებადი და რეალიზებადი ხდება. უახლესი დროის ადამიანი უაპელაციოდ ჩაერია ღმერთის მიერ დაკანონებულ და ადამიანისათვის გასისხლხორცებულ დოგმატიკაში. უამრავი რამ შექმნა გონიერმა ადამიანმა, მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესი დაუჯერებელ ტექნოლოგიებზე გაიყვანა.

ეპიდემიები უცხო არ არის დედამიწელთათვის. არავინ იცის, საიდან გაჩნდა ჩვ. წ. აღ.-მდე 1200 წელს პალესტინის ზღვისპირა მოსახლე ფილისტინელებში დაავადება – ჭირი, რომელიც ისრაელში გავრცელდა სწორედ ფილისტინელებისაგან და ეს მოვლენა აისახა ბიბლიაში. არავინ იცის, საიდან გაჩნდა „იუსტინიანეს ჭირი“, რომლითაც დაფიქსირდა კაცობრიობის ისტორიაში პირველი ოფიციალური პანდემია 541 წელს, რომელმაც მილიონობით ადამიანის სიცოცხლე შეიწირა; არავინ იცის, როგორ გაჩნდა ინფექციური დაავადებები: ჩუტყვავილა, წითელა-წითურა, გრიპი, შავი ჭირი, ქოლერა, ბოტკინი, ესპანკა, კოვიდ-19...¹.

3D ფორმატის „საშინელებათა ფილმის“ შუაგულში აღმოჩნდა დედამიწა. ორი წელია, სამედიცინო სფეროს ტექნოლოგიათა უმაღლესი განვითარების საფეხურზე ვერ (ან არ!) მიაგნეს იმ უებარ საშუალებას, რომელიც ადამიანს შეეშველება, უმტკივნეულოდ დაძლიოს ეს ვერაგი ვირუსი, რომელმაც მილიონობით ადამიანის სიცოცხლე იმსხვერპლა.

„სიკვდილი ვენციაში“ ყველაზე ცნობილი და სრულყოფილი ნოველაა გერმანელი ნობელიანტი მწერლის, თომას მანის, შემოქმედებაში. ნოველის მთავარი გმირი, მწერალი გუსტავ ფონ აშენბახია. შვილი და მეუღლე ადრე გარდაეცვალა, ცხოვრებითა და მუშაობით გადაღლილი მწერალი დასასვენებლად მიემგზავრება და მისი მოგზაურობის ბოლო წერტილი ვენცია აღმოჩნდება. მას უკვირს, საკურორტო სეზონის შუაგულს თანდათან როგორ მცირდება დამსვენებელთა რაოდენობა, სასტუმროები ცარიელდება. აშენბახი შეიტყობს, რომ ვენციას უახლოვდება აზიური ქოლერის ეპიდემია. იტალიელები არ საუბრობენ ეპიდემიაზე, არ უნდათ, ტურისტები დააფრთხონ, გუსტავი კი გერმანულ გაზეთში

¹ კონიფი, როგორ გვცვლის პანდემიები

<https://nationalgeographic.ge/story/rogor-gvcvli-pandemiebi/> (20/03/2022).

ამოიკითხავს უკანასკნელ ცნობებს და მიხვდება – ტურისტებიდან პირველებმა რატომ დატოვეს ვენეცია ავსტრიელებმა და გერმანელებმა. ამ ეჭვს მწერალს გაუმყარებს ვენეციის ქუჩების დებინფექციის ფაქტი. მეორე დღეს მოგზაურობათა ინგლისურ ბიუროში მისულს, იქაური მოხელე უამბობს აზიური ქოლერის შესახებ, რომელიც უკვე მძვინვარებდა ჰინდუსტანში, ჩინეთში, ავღანეთსა და სპარსეთში, ასტრახანიდან მოსკოვამდეც კი მიაღწია. ევროპა შიშობდა, ეპიდემია სახმელეთო გზებით ევროპასაც შეუტევდა, თუმცა სირიელმა ვაჭრებმა ქოლერა ზღვით შეიტანეს ჯერ ტულონსა და მალაგაში, შემდგომ პალერმოსა და ნეაპოლს დაატყდა თავს, მაისის შუა რიცხვებში კი ვენეციასაც მისწვდა – ქოლერა აღმოჩნდა ერთ-ერთი მენავისა და მემწვანილე დედაკაცის გამოფიტულ და გაშავებულ გვამებში. პირველმა ხმებმა ლაგუნაზე გაშენებული ქალაქის ეპიდემიოლოგიურ ვითარებაზე გერმანულ გაზეთებში გამოჟონა, რადგან ერთ-ერთი ავსტრიელი დამსვენებელი სამშობლოში დაბრუნებისთანავე ქოლერით გარდაიცვალა. ვენეციის ვიწრო ქუჩებში სიკვდილმა დაიდო ბინა. ნოველაში აღწერილია ადამიანის ის საშინელი მდგომარეობა, რომელსაც ქოლერა იწვევდა – „სნეულება უკიდურესად მწვავედ მიმდინარეობდა და ხშირად იმ უსაშინლეს ფორმას იღებდა, რომელსაც „მშრალს“ უწოდებდნენ. ამგვარ შემთხვევებში სხეული ველარ ახერხებდა სისხლძარღვებიდან წყლის დიდი რაოდენობით გამოყოფის ალაგმვას. რამდენიმე საათში ავადმყოფი ერთიანად გამოშრებოდა და იხრჩობოდა ფისივით ბლანტი სისხლისაგან, საშინელი კრუნჩხვებითა და ხრინწიანი გმინვით“.¹

ეს ამონარიდი მტკივნეულად ნაცნობია ჩვენი დღევანდელი ბისათვის. ერთი წლის განმავლობაში 15000 ადამიანი შეიწირა კოვიდ-19-მა საქართველოში. აქაც უკვე საუბრობენ იმ საშინელ მდგომარეობაზე, რომელშიც აღმოჩნდნენ ამ ვირუსის გართულებით რეანიმაციაში მყოფი ავადმყოფები.

ნოველაში მოთხრობილია, თუ საგულდაგულოდ როგორ მალავდა ქალაქის ხელისუფლება ქოლერის ეპიდემიის ფაქტებს. ხელისუფალნი, ეშინოდათ რა ფინანსური ზარალისა, რომელიც მოჰყვებოდა საკურორტო სეზონის დახურვასა და კარანტინის გამოცხადებას, ცდილობდნენ, არ გაეხმაურებინათ ვენეციის ქუჩებში დატრიალებული პიროვნული ტრაგედიები. მათ საკუთარი ვიწრო

¹ მანი, სიკვდილი ვენეციაში, 1974, გვ. 162.

მერკანტილური სურვილები გაცილებით აღელვებდათ, ვიდრე სიმართლის აღიარება და საერთაშორისო ხელშეკრულებათა პატივისცემა. როცა ვენეციის სამედიცინო სამსახურის უფროსი, ღვაწლმოსილი და განსწავლული პიროვნება, აღშფოთებული ქალაქის ეპიდემიოლოგიური ვითარებით, გადადგა, ქალაქის მესვეურებმა იგი უხმაუროდ შეცვალეს ხელისუფლების დირექტივათა გამგონე და უსიტყვოდ აღმასრულებელი პიროვნებით.

„მაღალი წრეების კორუფციამ, ირგვლივ გამეფებულ გაურკვევლობასა და საგანგებო მდგომარეობასთან ერთად, რომელშიაც ქალაქი მოთარეშე სიკვდილმა ჩააგდო, დაბალი ფენების გარკვეული მორალური აღვირახსნილობა გამოიწვია, ბნელი, ანტისოციალური მიდრეკილებები წაახალისა...“¹ – ამ სტრიქონების წაკითხვისას ივლება პარალელები იმ ყოფასთან, რომელშიც დღეს იმყოფება დედამიწა და, მათ შორის, საქართველოც. ვაცადოთ დროს, რომელიც პირუთვნელად იტყვის სათქმელს მაშინ, როდესაც ეს პანდემია გადაივლის. იტყვის, რა იყო სწორი იმ ღონისძიებებში, რაც განხორციელდა და რა უნდა განხორციელებინათ, რომ პანდემიასთან ბრძოლა ყოფილიყო გაცილებით ქმედითი და შედეგის მომტანი.

ლუკინო ვისკონტი ფილმში „სიკვდილი ვენეციაში“, რომელიც ეკრანიზაციის საუკეთესო ნიმუშია, გამომსახველობითი საშუალებებით მიჰყვება ნოველაში აღწერილ ხაზს ქოლერის ეპიდემიასთან დაკავშირებით: ვენეციის ტალანურ ქუჩებში ტაძიოს ადევნებული გუსტავ აშენბახი შეძრწუნებულია იმ ვითარებით, რომელიც ქალაქში სუფევს, შიშისა და ძრწოლის ნიშანი ადევს აშენბახის სახის გამომეტყველებას. საოცარი სამსახიობო ოსტატობითაა გამოხატული სასოწარკვეთილება, როდესაც აშენბახი, გადაღლილი, უარყოფითი ემოციური დატვირთვით, ჩამოკდება ვენეციის ქუჩაში თეთრი კოსტიუმით, მის სახეზე ერთდროულადაა შიშის, ეჭვის, უსასოობის, სიკვდილთან პირისპირ შეჯახების ემოცია, რაც სამსახიობო ხელოვნების აპოგეაა.

სასტუმროში დაბინავებული აშენბახი სასადილოდ ჩადის ფოიეში. მოავლებს რა მზერას სადილის მომლოდინე დამსვენებლებს, მისი ყურადღება შეჩერდება ერთ მაგიდასთან შეკრებილი ოჯახის წევრებზე: მკაცრი, პურიტანული სამოსით აღკაზმული გოგონები და ვაჟი, რომელთაც ახლავთ დედა და გუვერნანტი ქალი. ნოველის

¹ მანი, დასახელებული ნაშრომი, გვ. 163.

ეს ეპიზოდი ძალიან ლამაზადაა ასახული ფილმში კოსტიუმების მხატვარ პიერო ტოსისა და ოპერატორ პასკუალინო დე სანტისის უზადო ნამუშევრის წყალობით. პირველი შეხედვა, თითქოს, ჩვეულებრივი ცნობისმოყვარეობის დაკმაყოფილებაა. მეორე მხერა, უშუალოდ, ამ ოჯახის ერთ წევრზე ჩერდება – ესაა 14 წლის მოზარდი, ულამაზესი ყმაწვილი, ტაძიო. ამ ეპიზოდით იწყება ნოველისა და ფილმის ღირებულებაში წვდომა და იმ სათქმელის მიდევნება, რომელიც უნდოდა ეთქვა მწერალსაც და რეჟისორსაც: ორი ადამიანის შეხვედრა იყო იმ ამოუხსნელი, საბედისწერო სურვილის მიზეზ-საბაბი, რომელმაც ფონ აშენბახი განაწყობ მოგზაურობის სურვილითა და ბედისწერის ფანტომის გამოისობით მოხვდა გუსტავი სწორედ იქ, სადაც ეს ორი მხერა ერთმანეთს უნდა შეხვედროდა. იტალიური კინოს ცნობილი მკვლევარი, პიტერ ბონდანელა ამასთან დაკავშირებით მიუთითებს, რომ „კინოსურათში ხაზგასმულია, ჰომოსექსუალიზმის, ალბათ, ძალიან მკაფიო, გაცილებით დახვეწილი ქვედინება“.¹

ფილმის ერთ-ერთი პერსონაჟი, ალფრედი ეუბნება გუსტავს: „...სირცხვილი კი არა შიშია! სირცხვილი სულიერი ტანჯვაა, რომლის მიმართაც იმუნიტეტი გაქვს. გრძნობების მიმართ ხარ გულგრილი! ურთიერთობების გეშინია!..“ და ურთიერთობების მოშიშ და გრძნობების მიმართ გულგრილ აშენბახში იწყება ჯერ გაურკვეველობა – იგი ვერ იგებს, რაა ის მომნუსხველი ძალა, რომელიც ასე ეწვევა მოზარდისაკენ, რაა ის დამანგრეველი ფიქრი, რომელიც ასე თრგუნავს და ყოვლისმომცველად ეუფლება მის გონებას, რაა ის გრძნობა, რომელშიც ვერ გარკვეულა. მთელი მისი მსოფლმხედველობა, ყველაფერი ის, რისთვისაც იცხოვრა ორმოცდაათი წელი, გაუგებარი ხდება გუსტავისათვის და ეძებს პასუხს ერთადერთ კითხვაზე – რა არის ის ლტოლვა, რომელიც მასში ჩაასახლა ულამაზესი ყმაწვილის ხილვამ. არადა „დროც აღარ არის ფიქრისათვის“, იმდენადაა იგი ცაიტნოტში, ფიქრს ვეღარ ახერხებს და ის ღამეული კოშმარული სიზმარი ამოხსნის ამ ფორიაქს, ახსნის ტაძიოსადმი დამოკიდებულებას სამი სიტყვით: „მე შენ მიყვარხარ!“. ასე აღმოაჩინა გუსტავ აშენბახმა საკუთარ თავში მიდრეკილება ჰომოსექსუალიზმისაკენ, რაც მისთვის, მისი სულიერებისა და მისი ფიზიკური არსებობისათვის დამანგრეველი და საბედისწერო აღმოჩნდა.

¹Bondanella, Italian Cinema, 1998, p. 207.

ამ გრძნობას აშენბახი მთელი თავისი შინაგანი სამყაროთი ელტვის და თან ებრძვის. საკუთარი დახვეწილი აღზრდა, სოციალური და სულიერი მდგომარეობა ეუბნება, რომ ეს გრძნობა სირცხვილია, დამორგუნველია, მაგრამ ისეთი სასურველი და ყოვლისმომცველი, რომ აშენბახი აგებს საკუთარ თავთან წამოწყებულ ომს და კვდება. ბევრს კამათობენ, რა არის აშენბახის სიკვდილის მიზეზი – ქოლერა, თუ ის გრძნობა, რომელიც საკუთარ თავში აღმოაჩინა? რომ არა ტაძიოსადმი გაჩენილი შმაგი ლტოლვა, გუსტავი გაეცლებოდა ვენეციას ქოლერის ეპიდემიაზე ინფორმაციის მიღების დღესვე და სიკვდილი ვენეციაში არ შედგებოდა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- კაკაბაძე ნ. თომას მანი. თბილისი, სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 1973.
- მანი თ. სიკვდილი ვენეციაში. ბათუმი, „საბჭოთა აჭარა“, 1974.
- Bondanella, Peter. Italian Cinema. From Neorealism to the Present. New York: Continuum, 1998.
- Hughes, Howard. Cinema Italiano. The Complete Guide from Classics to Cult. London: Taurus, 2011.
- Манн Т. Собрание сочинений в 10 томах. т. 8, Москва, Гослитиздат, 1959.
- Скифано Л. Висконти: обнаженная жизнь. М., „Rosebud Publishing“, 2019.
- კონიფი რ. როგორ გვცვლის პანდემიები. აგვისტო, 2020, National geographic.ge/rogor-gvcvlis-pandemiebi/

Liana Menabdishvili,

PHD student of the Shota Rustaveli Theater and Film
Georgia State University doctoral program – Art Studies –
Film Studies (World Film History), Scientific supervisor –
Dr. Prof. Zviad Dolidze

THE FIGHT BETWEEN MIND AND SENSE AND „DEATH IN VENICE“

Summary

Keywords: cinema, literature, mind, sense, Mann, Visconti.

It doesn't matter how quiet and attractive life is or how unbearable existence is, for both come the time when we face the end. Life is not permanent for human beings; they are all mortal. Even this inevitable matter makes life attractive and desirable. It determines all kinds of feelings, including fighting, history, and advancement. are different: good, bad, kind, vice, nice, ugly, true and false, though the world advances.

The history of art is created by humans, so because of its leitmotif, this history is living and life. Man has developed from Homo Sapiens to Homo Moralis. The desire of humans to satisfy their needs became the reason for it, and fine art, music, literature, and theatrical masterpieces were born. The latter, in their turn, gave birth to cinema. Cinema achieved a brilliant synthesis of word, sound, palette, and dynamics in its mind, gave birth to the cinema language, and quickly established itself as a legitimate field of art.

What do humans show in any field of art? They do show what they perceive and what feelings their perception determines.

The last two years of world history, the disaster that spread all over the world, made humans think about why they exist and which ways they should be searched for, which religious ways are acceptable and should be developed, and how it happened that cultural and technical revolutions devoured many values previously created.

Thomas Mann's novel, "Death in Venice" (published in 1912) by depicting time and its problems, and the Luchino Visconti film of the same name (made in 1971), both echo the present with astonishing intensity.